

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Geo-hydrographia s. orbis terrarum descriptio - Cod. Ettenheim-Münster 111-116

Suevia - Ettenheim-Münster 115

Cartier, Gallus

[S.l.], [18. Jahrh.]

Sectio III.

[urn:nbn:de:bsz:31-111178](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-111178)

circa horum binorum nomi-
 num originem varia sunt Scip-
 torum opiniones. Quidam v-
 lunt ea sub Frederico I. exor-
 ta fuisse, necnon in Germania
 provenisse. Alii eorum n-
 originem sub Frederico II.
 Statuunt, eaque a duobus ti-
 fratribus Germania orium-
 dis deducunt, quorum unus
 qualphus, qui pro Gorgo-
 rio Papa IX. fuit, alter
 Gibelus, qui a partibus
 Imperatoris stetit, voca-
 ti fieri. Iterum alii
 illa a duobus potentibus
 Germania familiis deri-
 vant, quae sub Henrico V.
 floruerunt, quarum una,
 i qua Henrici ortum du-
 xere, Wibelingensis; al-
 tera, i qua potentes Du-
 ces posside, quelfensis
Altorfiana nuncupata
 fuerunt. Itali quo-
 que nomina haec iusta
 linguam suam satis inop-
 te interpretantur, ajunt
 qua, quod quelfi velut
quadatori di fa id est,
fiduci custodes, quod lute-
 lia fidem tuerentur, gi-
bellini vero a quida belli-
quadatori di Bataglia, id
 est, Duce belli dicti fue-
 rint.
 At verisimilimum est
 quod aliis placet, sicut
 Papam Innocentium II.
 Conradus III. Imperatori,
 cui erat infensus, opposuit
 se Henricum cognomento
Leonem superbum
 Bavariae et Saxoniae Du-
 cem una cum fratre suo
 Welfone, a quoque adver-
 sus ipsum instigasse, qui
 buste locum dedit Roge-
 rius Siciliae Dominor, ut
 tantum eadem in germa-
 nia facerent negotiis
 quo impediretur, ut
 ne in Italiam veniret.

Cum itaque Imperii turbas et dispersiones tot undique foeda
 lamina patran, rapinas, incendia, cadibique funera fieri
 conspiceret Albertus Dillingo Comes, Coenobium Neresheimense
 contra frequentes hostium insultus valis et propugnaculis mun-
 dit an. Chr. 1250. Obiit ipse
 an. 1257. patre Hartmanno adhuc superstite, qui et anno sequen-
 ti 1258. vivere desuit, tumque Lubovicus Oettinge Comes Neres-
 heimium cum omnibus ad idem pertinentibus occupavit; atque
 hinc praedicti Comites etiam hujus loci advocati evaserunt.
 Post non multos annos nempe 1261. ciriter idem Monaste-
 rium rursus flammis absumentum fuit, quod demum succidit an. 1389.
 Abbates quoque illius varia saepe fortuna nisi sunt
 diversa a vicinis populi, capti etiam semel ac iterum, et una
 cum conventu in exilium acti, dum eorum praedia et possess-
 ionez interim ferro igneque hostiliter vastarentur.
 ii^o Gienga: Giengon: seu Gogon: Bagi Rhodii Urbis vi-
 qua et Imperialis in tractu Heidenheimensi ad Brentium
 i. Brentz: fluvium, non procul a Dambio sita s. miliaris
 ad Afriam a Nordlinga, et 2. etiam ad Afriam a Nereshe-
 imis versus Ulmanam. Quidam arbitrantur eam esse Ho-
 lomai Rinsianam; volunt alii Romanos etiam ibidem
 habuisse munimentum, quod postea versum est in Ecclesiam
 in qua lapis adhuc conspicitur cum hac inscriptione: In H.
DD. Apollini Gyanno Bajenius Victor et Bajenius Victo-
rinis, fil. ejus ex iussu signum cum base. alique lapides cum
 figuris. In illius solo etiam vetera quaedam munimenta
 reperti dicuntur.
 Hujus Urbis jam an. 1250. fit mentio, et an. 1307. una
 cum aliis Imperii Civitatibus Alberto I. Imperatori foede-
 re juncta legitur. Carolus IV. autem an. 1354. eam Comi-
 tibus de Halffenstein in feudum hereditarium tradidit; ni-
 hilominus an. 1381. demum in Acheranarum et Suericarum
 Urbium foedera reperitur, et an. 1387. Wencelans Impera-
 tor eam una cum aliis Urbibus immediate Imperio subjec-
 tam declaravit, unde verisimile est, quod permissis liberta-
 tem suam ab his Comitibus redemerit. Postmodum semper
 penes Imperium mansit. In 30. annorum bello post
 palium Nordlingense, ubi Suae cari fuerunt, Caesari Urbem
 hanc funditus caederunt. Cives omnes Confessionem Augus-
 tanam sequuntur.

sectio III.

De Elvae seu Principatu ac Dominio Elvaei,
 Comitatu Reichbergensi, et Urbibus Imperialibus in
 illorum tractibus, aut circa eodem occurrentibus.
 Tribus §§. Sectionem hanc absolvemus, in quorum
 primo de Elvaei Principatu ac Dominio agemus; in
 secundo Comitatum Reichbergensem, et quae ad illum
 pertinent expendemus; denique in tertio de Ubi-
 bus Imperialibus, quae in illorum districtibus aut circa
 eodem occurrunt, tractabimus.

§. I. 100
De Elvaco seu Principatu et Dominio
Elvacensi.

Elvacum, seu Principatus et Dominium Elvacense aut etiam Elwangense Solum habet in Pago seu Sylva Viva-
goundiensi seu Virgundensi: Viva = quondam seu Virungorundum
injus longitudo ad septem miliaria protenditur, videlicet
ab Hecce Balderna usque ad Arcem Thannenbergam, la-
titudo autem à Civitate Dinkelsbula: ~~Thannenbergam~~ usque
usque ad Hostensem Silvam, Franconiam inter, et Ducat-
um Wirtembergicum necnon Comitatum Oettingensem.

Nomen habet ab urbe, quae exiis in hac Silva arbori-
bus excitata fuit, ibique an. 764. ab Hrodolpho Episcopo
Lingonensi in Campania gallica regione: Langres: et
Carolo M. charissimo ejusque Confessario excitatum Ordinis
S. Benedicti Monasterium transvectis in eundem corporibus
SS. Sulitii et Serviliani Martyrum, quod anno 1011. Hen-
ricus II. Imperator Principali dignitate auxit. In eo
olim florere conyibus viri non solum omnimoda scriptura-
rum eruditione celeberrimi sed et vitae merito sanctissimi;
at tandem anno 1400. illius Abbas Joannes de Hünheim
et Monachi regularis disciplina pertasi abjectis cunctis
ad Statum saeculare defecerunt facti Canonici, in quos
propterea Trithemius in suo Hirsangensi Chronico pro his
in Benedictinum Ordinem zelo divi invehitur, ubi eos per-
juros, mendaces, apostatas, perversos et impios Deumque ne-
gantem vocat.

Igitur eos, quo diximus, anno 1400. Cenobium istud pergrata se-
cundum canem Abbati et Monachis metamorphosi in Collegium
Canonicorum saeculare mutatum est, quod Praepositus S. R. I. Prin-
ceps et duodecim Canonici constitunt, inter quos pater Comes
aliosque Nobiles etiam Doctores numerantur, Praepositorum qua-
tuor, Vicarii Chori octodecim. Advocatus illius est Dux Wir-
tembergicus.

Hic notari duntaxat meretur Elvacum seu Elwanga: El-
wangan seu Ellwangen: Urbis haud procul à Saurigine Cogni
seu Corhari: fluminis, 4. miliaribus à Boffinga ad occiden-
tam sita in Virgundis seu Virgundo: Virungorundum seu Virungorundum:
Quidam nomen illius ab Elephante deducunt, unde et etiam
Elephantiacum seu Elephantiacum vocant, sed prope rem, cum
vero verisimilius est ab Alia: Eland: que ibi capta fuisse dicitur,
quasi Elfang, numpata videtur; in cuius rei memoriam in
Sala Basilica festis solemnioribus pulpitem, in quo Evangelii
à Diaconis decantandi liber reponitur, hinc à Alia posse regi
Solat. Canonici in illa magnificas habent aedes. Ei
imminet Castrum vetus antiquis constructum in iunio monte col-
locatum sedes Praepositi. E regione ibi alter mons conspi-
citur, cuius apicem occupat Ecclesia admodum speciosa necnon pre-
tiosis ornamentis instructa, ad quam frequentes fiunt peregrinationes.

Horum exercitus, Dux fuit Welfo,
Imperatoris vero copias profuit
Friedericus Sueria Dux. pri-
mum prope Neveshemium
pugnatum fuit atque Wel-
foni exercitus cecidit, ita, ut
ipse cum paucis aegre evase-
rit. tum prope Wirsber-
gam ~~inter Wirsbergam et Thannenbergam~~
proelium demum intum,
ubi Welfonis copiarum
supplendum fuit: Hic Welfo
fuit: ~~Welfo~~ Friederici
vero: Hic Gibelinum: ~~fuit~~
Giballinger: à Gibelin-
go: ~~Giballinger~~ loco
non procul ab Arce Flohen-
berga: ~~Gosambona~~ in Com-
podio: ~~Lothfeld~~ hito, in
quo ipse Friedericus post
nativitatem suam lacta-
tus fuerat. Cum autem
Itali, Galli, Longobardi
et Siciliani, qui aderant,
quid haec vocabula signifi-
carent, hinc cuperent,
ipsis dictum fuit, per
Welfos intelligi Ponti-
ficios, per Gibelinos vero
Caesares. Unde postea
Dux harum periculosarum
factionum, quo tunc tem-
poris sub Friederico II. Im-
peratore ingentis turbas
civere, hinc nomina or-
tum habere, vel habuisse
dicuntur. Vid. inf. II.

Trithemius: Joannes:
Abbas Spanheimensis in
Diocesi Nequintina Ap-
pido Trithem non pro-
cul à Treviris ad Mosellam
sita omnibus perhibetur
ab honestis quidem para-
tibus, sed quibus angusta
satis fuisse facultates, Joan-
ne de Monte et Elisabetha
de Longvic. Initio Sta-
dis navigavit operam Treviris
et Heidelberga. Trinda-
vigasimum secundum aetatis
agens annum Spanheim in
S. Martini Cenobio Ordinis
S. Benedicti Monachum in-
dixit, in quo ob oram doc-
trinam suam bene ab eo
pretabilis factus est, ut an.
1423. in illius Monasterio

Handwritten marginal notes on the left edge of the page, including fragments like "ne fode", "fieri", "mense", "uliz ma", "bit: ip", "s. Regum", "es. Nos.", "atque", "unt.", "onaste", "t. an. 1384", "in. hinc", "et una", "et popu", "u. hinc", "ium", "diaris", "in she", "he. Ho.", "dem", "fiam", "J. H.", "Vita", "cum", "rate", "una", "fih", "ni", "um", "ra", "je", "sta", "mplo", "post", "ubem", "Augu", "i", "4 in", "i.", "onac", "nes; in", "dum", "ubi", "t. uia"

Abbatem cooptatus fuerit, quod minus per 22. annos summa cum laude gessit. Cum autem Philippus Comes Palatinus partes aduersus Hapsia Landgravium tuaretur, ei tantum molas-tianum et negotii facessere ipsius Prior Nicolaus Remittus et hinc adherentes Monachi, ut tandem 1. Aprilis an. 1505. relicto Monasterio apud Johannem Electorem Bran- denburgicum se receperit. Inde an. 1506. à Laurentio Herbipolensi Episcopo amicus Herbipolim, ab ipso Abbas Monasterii S. Martini Doctorum Ordinis S. Benedicti in hujus Civitatis suburbio siti conti- nentur, in quo usque ad obitum suum, qui an. 1519. accidit, tran- quillam studisque iuandam vitam duxit. Vir fuit ap- primè doctus, præcellens Ma- thematicus, Poëta, Histori- cus et Theologus. Quibusdam magis ob Steganogra- phie librum suum, sed falsis. Spanhemii 2000. selectorum librorum Bibliothecam re- liquit. Opera ejus sunt Chronologia mystica; De origine Francorum; Co- nitione success. Ducum Bavarie. Catalogus Script. Eccl. Pro- nicon Conventus Hirsangien- sis; Chronicon Monaste- rii S. Martini; Epistola familiares; Polygraphia; Steganographia; p. p.

q. 1. Vivagium
sub gr. long. 29. m. 9. lat.
49. m. 2.

Ceterum ubi hæc etiam fata sua habuit. Anno 1255. Rudol- phus Abbas eam incendit. An. 1304. fulminis ictu idem popa est infortunium. An. 1351. excisa fuit et in cineres redacta. An. 1433. tota inflammata abiit. An. 1592. Cum Imperator Caro- lus V. Metas 1: Metz: obideret, Ordinis Teutonici Magister illam intercepit, quem tamen Dux Wirtembergicus tanquam Colle- gium Elvauensis Advocatus ad Canonorum instantiam recepit. In triginta annorum bello etiam aliquoties ab hostibus occu- pata fuit.

§. II.

De Comitatu Reckbergensi et ad illum pertinentibus.

Comitatus Reckbergensis 1: Diu quæstus hnd froopfaß Reckberg: circa filial: 1: Sild seu Will: 1: fluvium situs est inter Ducatum Wir- tembergicum et Territorium Ulmense; nomen ad duo miliaria porrigitur. Comes in Castro munito et supra monte posito, quod Comitatus ipsique Comitibus nomen tribuit, residere solent. Catholica Laus colunt, et hætenus in Electorum Bavarie Aula Suprema obicere munia. Ad eos etiam pertinet angustus tractus iuxta Ilerum 1: Iler: 1: flumen et Ditionem Tuggerianam, quibus ab oriente et occiden- te clauditur, Memmingam usque protensus. In hoc tractu miliaris dimidio et paulo amplius à Memminga ad Cantuariorum Conobium Guckheimense 1: Buggheim: 1: quod Aula Beata Maria Virginis nuncupatur. Suit olim contubernium Sacerdotum Secula- rium sub directione unius Præpositi. Tandem an. 1402. Henricus ab Ellerbach Cathedralis Ecclesie Augustane Canonicus hujus contubernii Præpositus ultimus, com- pensatione prioribus illius inquilinis aliunde facta, ipsum in Conobium aptavit ac Cartusianis tradidit incolendum, quod hodie dum adhuc vel maxime floret. Anno 1637. Suevi hæc castra metati sunt.

§. III.

De Urbibus Imperialibus p. que in hac plaga occurrunt.

1º Dinkelquela, Dinkelquela, Dinkelbula, Dinkel- la, et Dinkelbühl 1: Dinkelquell, Dinkelbühl, Dinkelbühl, Dinkelbühl, Dinkelbühl, Dinkelbühl, Dinkelbühl, Dinkelbühl, Dinkelbühl, et Dinkelbühl: 1: Libera Imperii urbs ad Varnicum 1: Wronitz: 1: flumen posita q. circiter miliaris paulo a Cantuariorum à Nordlinga, in Virgura 1: 9. Nomen habere videtur à Spalta 1: Dinkel: 1: qua in Suevia abundè colitur, et tribus colibus, quibus est inscripta 1: Dufflon seu Fuglon: 1: quibus est inscripta. Primum nomen Vila rustica fuit, quam possessor Herbipolensibus Monachis sapè idac iter agen- tibus dono dedit, ubi Conobium excitavit, quod adhuc ibidem ex- tant Camelitarum conventus esse dicitur. Anno circiter 928. istud Oppidum vilicium, prout in veteri quodam sigillo vocatur, sub

Imperatore Henrico I. propter Hungarorum et Venedorum seu Vanda-
lorum incursiones Singlii muro circumdatus fuit, cui an. 1126.
murus alter, turres, et fossa fuerunt addita, ita ut tunc temporis
Urbs haec, quemadmodum et Halo, Suevorum limitaneum esset propin-
quatum adversus Francos.

An. 1309. jus obtinuit de non ex-
candis, et an. 1350. ut ab Imperio avelli non posset, jus obtinuit. Atta-
men an. 1381. Imperator Carolus IV. eam Comitibus Bettingensibus pro
summa 7200. librarum oppignoravit, à quibus tamen singulam redemit.

Anno 1387. Cives Augustanorum, qui an. 1368. Patricios suos Se-
nate expulerant, exemplum Secute, in Magistratum, quem
Patricii constituebant, tumultuantes ad rem adduxerunt, ut
hi et ex sen suis tribubus duodecim viros sibi sociare, et tribunum
plebis Consularem dicere coacti fuerint, qua regiminis forma per-
stitit usque ad Caroli V. tempora; hic enim an. 1552. Senatuum
ad quindecim personas rediguit, quarum sen ex tribubus, novem
vero ex Patriciis deligerentur.

Quantum ad Religionem spectat, ante triginta annorum
bellum varia in hac Urbe Catholicos inter et Lutheranos vigere
dissensiones, quod hi ab illis, penes quos rerum summa erat, promi-
se conquiescerent, qua an. 1570. composita seu potius scripta.
Duntaxat fuerunt reddita Lutheranis, qua ipsi ablata fuerat,
Xenodochii Ecclesia. Tandem pax Westphalica. Secuto
amborum Religionum paritas introducta fuit, quod, cum
executioni mandare negligenter Catholicis, novissima que cla-
rum occasionem Lutheranis dederunt, qua post conventio-
nem an. 1651. inter utriusque partis Civos unitam penitus fi-
nita fuerunt.

Dinkelshpula Catholicis praecipuam habent Ecclesiam, qua
S. Georgii dicitur, pretium et splendidum aedificium. Adest
etiam Carmelitarum Conventum, quod diutina temporum
injuria per mille casus et pericula Superioris aetatis ardua
Servatum est, dicitur esse vetustissimum, nec tamen pri-
vae illius fundationis historia, quod duobus abbas, et quod
excurrit, senilis, in flammis una cum omnibus documentis, his
abierit, num haud satis haberi potest: ipsa Urbe antiquius di-
citur, quod jam supra memoravimus.

Cognovimus item
hic habent Cantuum an. 1622. aedificari coeptum. Fundus
ad instantiam Ferdinandi II. Imperatoris à Magistratu con-
cessus, fabrica vero plenissime absoluta fuit et perfecta sum-
tibus Nobilis Domina Eva Maria Fleischer à Lechenfeldt,
ex Bettingerorum familia orta.

Cives pannorum
et aliorum laneorum textilium necnon tabaculium commer-
cium praecipue exercent, ad hucque harum artium opifi-
cia.

2. Kirchberga | Kirchlberg | Urbs exigua cum Arce ad
ripam Janti | Jant | fluminis sita 4. circiter miliaribus
ad parum à Dinkelshpula. Comitibus modo Brin-
cipibus de Hohenlohe titulo cantionis parat; estque
sedes unius idonum familia. Patrum de ea
nihil memorandum occurrit.

3° Hala Suevorum | Hala: | Urbs libera Imperialis inter
 Palatinatum inferiorem, Franconiam et Ducatum Württember-
 gensem ad Cocharam | Rorff: | fluvium, qui ibi am perfluit,
 posita 7. miliaribus ad Orientem ab Hailbronna seu Aliso, sub
 gr. long. 28. m. 25. lat. 49. m. 6. Undique montibus cir-
 gitur, adeo, ut ad illam haud facilis pateat ~~aditus~~ accessus.

In tres partes seu regiones divisa est, quarum una Vetus Hala
 | sive Alte Hala: | vocatur, in qua pretiosum S. Michaelis Tem-
 plum an. 1156. excitatum extat; altera trans Cocharam est,
 in qua Ecclesia S. Joannis videtur; tertia denique Vicus Gel-
 bingensis | Gelbingen Gapp: | nuncupatur.

Nomen habet à fontibus salinis, qui ibi sunt, ac germanice
 Hala ~~salinis~~ nominantur, quo etiam nomine multa alia
 germanica urbes salinae veniunt, ut e.g. Hala Saxonum
 | Hala in Tauffen: | ad cujus et aliarum ejusdem nominis ur-
 bium distinctionem haec Hala Suevorum vocatur.

Quidam arbitrantur eam esse Ptolomaei Alisam seu Hali-
 zon; quamvis facile crediderimus, urbem hanc, quam gavem his-

* Paterculus: | Veltejus: | timisse obudonem Paterculus memorat, jam in interdixit
 Historiographus Latinus, interdixit, enimvero velut quid certum Cunius et Zeillerus
 floruit aetate Tiberii aperunt, illum, quo anno Hala stat, locum ante 800. et
 Caesaris, sub quo factus quod caecum, annos, merum desertum fuisse: verisimile
 est Tribunus Militum admodum etiam est salinis fontes hic primum post introductionem
 deinde Quaestor, et tan- Religionem Catholicam detector, fuisse, ad quos
 dem summus copiarum circa Saulum IX. Comites de Westen domos aliquas contro-
 Romanorum in Ger- nerunt, quibus deinde hinc gratia multi Nobiles se hinc
 mania et Thungaria rent adeo, ut in ibi hinc gratia ultra quadraginta ares, me-
 Dux. Succentam merata fuerint, quarum adhuc superant reliquia: illarum
 et amvratam Stylo Septem ita sibi invicem erant vicina, ut sub Septem pyrgorum
 eleganti scripsit His- seu Burgorum vel Heptapyrgii | Tubm Burgum: | nomine pro uno
 toriam II. libris con- eadem que loco habita fuerint; amque in civica sortis homi-
 prehensam, quorum nes domos adjunxerunt, urbis partem constituerunt in quibus adhuc
 plerique existerent. times superant.
 intyretur, quod in Intio, quod jam meminimus, consiste ad Comites de Westen
 ea Tiberis et Sejano petunt, à quibus ad Templarios, et in exterioris, ad Batos, Mi-
 nimium adulatus nonitas pervenisse dicitur: attamen jam an. 1307. velut libera
 fuerit.

** Cunius | Martinius: | Imperii urbis Alberto I. Imperatoris foedere juncta fuisse legi-
Greberni | Gorbron: | tur.
 in Dioecesi Bamber- Antehac urbem moderabantur Senatus, Interior et Exterior,
 gensi an. 1526. 19. Sept. quorum priorum Patricii, istum vero plebeji constituabant;
 natus, Tubinga vero at cum Nobiles seu Patricii, qui ab ipsis primordiis in ca et ci-
 ubi lingua graeca pro- ca eam resederant, tanto quidem numero, ut urbis Nobilium
 fessor fuit, an. 1604. 25. dita fuerit, omnem autoritatem cum exclusione Senatus, ut
 Feb. Senatus prohibetur. voant, exterioris sibi arrogarant, cives id agere ferentes, si
 Isipse est, qui an. 1873. facta eo rem adduxerunt, ut Ludovicus, Imperator an. 1340.
Confessionem Augusta- per Ulricum seu Udalricum Comitem Württembergensem abo-
Constantinopolim ad litis interiori et exteriori Senatibus. novum urbis regimen con-
Jeremiam Patricianam stituerit, quod sex Patricii et duodecim plebejis constare vo-
transmisit, quod illum luit. Hanc mutatio effecit, ut plerique Nobiles Ulman, No-
ad Lutheranorum per- vimbergam et Augustam se contulerint.

An. 1346. Hala incendio pene devastata fuit. An. 1349. pesti-
 me huiusmodi fuerunt Hebraei. An. 1386. vel, juxta alios, 1376.
 magnum denique incendium in ea exortum est. An. 1417, in
 Concilio Oecumenico, quod tunc Constantia celebrabatur, legatum
 habuit. An. 1542. Nobiles, qui ab an. 1390. in urbe reman-
 serant, propemodum priorem auctoritatem suam recuperassent,
 nisi novo plebis tumultu, in quo succubuerunt, impediti fuis-
 sent, hinc plerique urbem hanc denique deseruerunt; modicum
 us regimen Civis tenent, illudque viginti quatuor persona
 constituunt. An. 1728. 2. Sept. pene tota in cineres
 redacta fuit.

Inter varia, quae ab Imperatoribus obtinuit privilegia, etiam
 aurea moneta jure gaudet, hincque, qui velint, obolos,
 sicuti habet: antiquissimam Germaniae monetam, primum
 Hala Suevorum missa, ac nomen istud postea per totam
 Germaniam propagatum fuisse.

Notior in ea est Salis quarantus, qui albus est et elegans,
 nec tamen pro tota Suevia sufficiens. Circa Lutherani-
 omnes sunt. In illa ante Lutheranismum floruit Fran-
 ciscanorum Conventus, à quo an. 1524. extirpatus fuerunt.
 Adfuit etiam Santimonialium Conventus pridem jam à Luthera-
 nis extinctus, cujus tamen adhuc superest Ecclesia, quae
 S. Catharinae dicatur. Extra muros extitit quoque ali-
 ud Claustrum Sororum Boenitentium seu Tertii Ordinis
 S. Francisci, quod et Lutherani cepit. Estat tamen
 adhuc in ea Equestris Melitensis Ordinis Collegium. Ce-
 terum Urbs haec satis amplum possidet territorium.

4° Ala, Ola, et Alena: (Orlam, Alam, et Aulam:)
 Urbs exigua Imperialis libera Osttingensem inter et Wür-
 tembergensem Principatus in Tractu Elvacensi ad ripam
 (Cogni seu Cohan: Rorpro: fluvii posita 3. miliaribus ad
 Austrum ab Hala. Ab antiquis, quas Cochanus abun-
 danter suppeditat, germanicum nomen suum habere di-
 citur. Antiquitus Regum Bohemiae fuit, quo-
 rum nomine etiam administraverunt Comites Osttingen-
 ses, qui postmodum suam fecerunt, necnon Comitibus
 Würtembergensibus pro 20000. florenorum summa oppigno-
 raverunt. Cum autem Eberhardus Comes Würtem-
 bergensis an. 1300. adversus Imperatorem Carolum IV. re-
 bellasset, tum in conventionis postmodum iuxta Urbem
 hanc relinqueret debuit. Attamen Domini Würtembergensi
 antiquum in eam jus suum nondum memoria excidit.

5° Gamunda: (Gammund, Gammunt, Gammund, Gamin-
 da, et Gammundr: Urbs libera Imperialis in extrema
 Rensia Vallis: Nambr. Thal: semi-milliaribus ad septentrio-
 nem ab Ane Reihberga, et una ad Evonotum à celebri qua-
 dam Ordinis S. Benedicti Conventu et Castro Stauffensi: Go-
 fan Stauffan: posita. Creditur nomen habere à voca-
 bulo germanico Gammund, quod idem ac fluminis ostium

tes traheret. At irritus fuit
 illius conatus; gravem enim
 ab isto Batvianha epistolam
 retulit, in qua gravi cen-
 sura confessionem hanc Bro-
 testantium notavit.
 Scripsit Crusius inter alia
Annales Sueviae.

7 Imperio
 7 Lorchensi,
 * Castrum Stauffense: (Go-
 fan = Stauffan:) anti-
 quorum Bueria Ducum
 sedes natalis fuit, quo-

inter
 tember
 fluit
 lio, h
 bus in
 effus.
 tu Hala
 tis Ten
 est,
 Gel-
 romanis
 e. alia
 inis ur-
 la Hali
 on bus.
 idos
 idery
 et
 mite
 untem
 ut
 tra-
 la-
 1. m
 lorum
 onum
 usus
 homi-
 quibus
 ostem
 Mi-
 libera
 e legi-
 tenor,
 bant;
 à et ur
 illum
 tas, ut
 tes vi
 an. 1346.
 am ala
 nen con
 tare so-
 am, Ho-

nam *Stings* in *Conradino*, quem an. 1269. *Carolus* An-
degarvensis S. *Ludovici* Fran-
ciae Regis frater germanus
Neapoli capite plesti iussit,
 penitus extincta fuit.
 Castrom hoc rustici tu-
 multuantes an. 1525.
 incendunt ac euderunt.

significat: ea namque ex loco sita est, quo multi rivus *Rense*
 |: *Rambi*: | fluvio immerguntur. Cuius idem à latino *de-*
 rivat, atque *Gammundam* seu *Gamundiam* idem esse ac *gan-*
dium mundi; cum enim, inquit ulterris, *Friderici* Imperatoris
 conjugis aliquando annulum humi nuptialem casu amisset,
 Imperator votum emisit, se eo loco, ubi annulus iste repe-
 rivetur, urbem adificaturum, annulo dein huiusmodi re-
 rivetur, urbem adificaturum, annulo dein huiusmodi re-
 votum implevit Imperator, urbemque exivit ac *Gamun-*
dum, velut *Gaude mundo*, vocavit. Sed haec fabulam re-
 dolere videntur.

Gamunda circa an. 894. adificata fuisse videtur, atta-
 men primum an. 1090. seu 1110. a *Friderico* Seniore et
Friderico Monacho *Sueviae* Ducum ex *prosapia* *Stauffiana*
 omnino nota facta fuit, quorum posterior moenibus eam in-
 xisse dicitur, utpotè quae tum temporis municipalis *Sueviae*
Ducum urbs fuerit, à quibus etiam multis privilegiis *Civita-*
tisque iure donata fuit. Postquam autem *Stauffensis*
prosapia una cum *Conradino* defuit, ipsorumque *Ducatus* vi-
 cinis in partem cedere videretur, tum et *Gamunda* a *regia*
 interregni occasione se in *Imperii* libertatem asseruit, in
 qua hactenus se sustinuit, necnon in variis *Imperii* *Princi-*
pum *clavigationibus* nomen habuit, ipsisque foedere juncta
 fuit.

Anno 1175. *Henricus* *Cognomento* *Leo* *Bavariae* et *Saxoniae*
Dux in hac urbe ab *Imperatore* *Friderico* I. *proscriptus* est,
 ipsique aqua et igne interdictum. Antiquis temporibus
 hic multa equitica seu ludica certamina celebrata fuisse,
 quorum fossa sub *Augustinianorum* *Coenobio* adhuc ~~retinetur~~
 retinet.

f. nomen

Dilapsa *Sueviae* *Ducatu* *Cives* obtenta *Imperii* libertate simul
Patricios, qui tum urbis regimen gerbant, Magistratu de jure-
 runt, sibi que ex plebeis *Senatum* constituerunt. An.
 1546. *Protestantes* illam obsederunt et obtinuerunt, necnon
Sanctimonialium *Ordinis* S. *Dominici* *Coenobium* *Cella* *Dei* |:
 quod *Hadrocol* | dictum extra muros positum ab *ipsis* vulcano tra-
 ditum fuit. In triginta annorum bello *Suevi* *Sapiens* ea
 potiti sunt, et in *Successione* *Hispanica* bello an. 1705. *causa*
 à *Gabris* in *Rhinia* *valle* sub *Beate* *Belvidue* *Gamus* *Imperii*
copiarum parte *Cives* eisdem per *Legatos* *claves* *Urbis* *obviam*
 attulerunt.

Gamunda tota *Catholica* est. Duplii muro et fossa instau-
 cta est et arte antiqua satis munita. Aede, habet humiles,
 praeter *Eclesiam* *parochialem*, quae S. *Conis* vocatur, atque
 pretiosa admodum est, in ea adhuc sex aliae numerantur
 scilicet S. *Mariae*, S. *Joannis*, S. *Viti*, S. *Sebaldi*, S. *Mi-*
chaelis, et *Xenodochii*, item *Capella* S. *Nicolai*, et S. *Geor-*
gii. *Monasteria* *Eremitarum* S. *Augustini*, *Dominica-*
norum, & S. *Minorum* S. *Francisci* *Conventualium*, *Capu-*
cinorum, et *Sanctimonialium* *Ordinis* S. *Francisci*, necnon
Ordinis S. *Dominici* extra muros, quod supra jam memora-
 vimus. Urbis hujus territorium *Ducatus* *Wuertemb-*
gensi *confine* est, atque *Indecim* *pagos* complectitur.

Ulm | Ulm | Ubs Spectabilis libera et Imperialis, sitaque
 ampla, populosa necnon commercio celebris, et nova arte munita,
 ad sinistram Danubii, qui hic ponte, quem postea lapidei sustulit,
 iungitur, ripam, ubi Blavum | Dir Blau | cui prius iam Lutera
 | Dir Lutera | se iunxit, et Ilorun | Dir Ilor | vasit, a deo navigabilis,
 esse incipit, sita in confinis Ducatus Wirtembergici, 9. miliaris
 ad occidentem ab Augusta. Vetus admodum est, huiusque,
 qui cum non modo Paulo IV. iam castitipse contendunt, sed et longo
 ante Christi ortum tempore pagum iam fuisse voluit. Certe
 iam antiquis temporibus celeberrima fuit, illiusque sub Alei-
moani nomine manuit Ptolomeus. Chocerus vult eam olim
Samborensem fuisse vocatam. Nomen ipsius aliqui derivant
 ab Ulmis, quo hic, ut pote solo pinguius, in magna Rete-
 runt copia, unde et Ulmenses a Bluis et Stuca Syris Ulm-
gras et Ulmantes dictos fuisse quidam autumant, et vero
 in hac Urbe adhuc etiamnum vicus est, qui a Salicibus et
Ulmis, quo ibi fieri, Ulmorum vicus nuncupatur. Ve-
 risimilius tamen videtur, ab Hulmigeris, Bouteris seu Bouris,
 qui hic resederunt, illam nomen suum tranisse, hinc et in
 veteribus monumentis plerumque potius Hulma quam
Ulm scribitur.

Supervest adhuc Diploma Caroli M. an. 813. editum, quo Impe-
 rator hic Urbem hanc, quam Villam Regiam nuncupat,
 Augia Divitis Abbati tradit. unde aliqui illam tunc temporis
 nomen pagum fuisse autumant; non advertentes, quod in anti-
 quis documentis Villa Regia Urbem Regiam neminque nisi
 Imperio subiectam denotet; Carolus Graps etiam, ubi Ul-
menium privilegia an. 883. confirmavit, locum hunc expres-
 sim Oppidum seu Urbem vocat; Denique Fredericus Ans-
cardus in hac Bula de limitibus Episcopatus Constantiensis
 an. 1155. edita, quam refert Historicus, Ulmam Villam hanc
 nominat, quod hic pagum indicare nequit. Et tamen cer-
 tum Ulmam ante annum 1300. moenibus nondum cinctam
 fuisse, sed fossa duntaxat et septo munitam fuisse: tum pri-
 mum enim muro, castris, turribus et propugnaculis instrui
 coepit; et denique annis 1564. et 1606. eidem validiores ad-
 huc accessere munitiones.

Quando autem Ulm ab Augia Divitis Monachorum juris-
 dictione liberata fuit, non satis constare videtur; Gu-
lius ait id sub Imperatore Ludovico Bavaro factum fuisse
 tradita quadam pecunia summa, que cum ipsis non suffi-
 ceret, tandem sub Frederico III. quem aliqui IV. alii V.
 nominant, oblata adhuc alia pecunia summa,
 plenam adpta est libertatem.

Tum inter Suevia Ubes, Ulm Ulm fieri coepit,
 sensimque multis iniqua exiniis ab
 Imperatoribus donata fuit privilegia, quibus que non
 modo Spectabilem, sed et solum salubre et foecundum,
 in quo posita est, necnon frequens commercium, quod an-
 te hoc in gossipia tela prout nunc in lino, lana, ferro, p.
 exerunt, quibuscumque effecere, adeo ut cum armis tum
 pecuniis varios Comitatus et Dominia sibi comparavit,

* Historicus | Joannes |
 Nulla in Wetteravia
Sitionis Hesso Darmsta-
diensis natus perhibe-
 tur an. 1546. patre lu-
 therano ac ibidem Su-
 perintendente. Pri-
 mum Medicina operam
 dedit, at cum in ea mi-
 nis progrederi visisset
 cederet, ad Jus Civile
 animum intendit.
 Et Lutherano Calvinis-
 ta, ac tandem Catholi-
 cus Jacobum Marthio-
rem Hachbergensem
 una cum suo Bracone
Joanne Zehendero
 ad fidem Romano-Ca-
 tholicam adduxit, post-
 quam an. 1589. cum qui-
 busdam Wirtemberg-
sibus Theologis Jacobo An-
drea, Stephano Gerlachio,
Jacobo Herbrando, et An-

24
Ira a Osandro De Re-
ligione colloquium
habuisse.

territoriumque hinc cis et trans Danubium asperis
ad sex miliaria longum et ad tria vel quatuor latum, in
que præcipue occurrunt 1° Geißlinga s: Geißlingi: | Ubs
enigma ad Vilsam s: Wild: | fluvium Rita 4. circiter milia-
ribus ab Ulma ad Curum; que quinque portas habet et duo
Suburbia totidemque Ecclesias. Tornatis operibus, longe
lateque celebris. 2° Langenavia s: Langenau Oppi-
dum miliarium unum dimidio ad Russ-Aquilonem ab Ulma.
3° Albecam s: Albrich: | Ubs cum Castello in monte posita
miliarium et semi ad Septentrionem ab Ulma. et 4° Lei-
phemium s: Loigheim: | itidem Ubs cum Castello miliarium
a Quinta s: Quintzberg: | ad occidentem 400. passibus a Dextra
Danubii ripa. P.P.

Anno 1122. Ulmam obedit quidam Nothardus de Mind,
nec tamen obtinere valuit. Non diu post scilicet anno
1129. Lotharius II. Imperator post gravem obsidionem illam
occupavit ac devastavit. Initio sæculi XIV. cum Lud-
ovicus Bavarus et Fridericus Austriacus inter se de Imperii
corona decertarent Ulma hujus partes amplexa est, eaque
tutata fuit usque ad ipsius captivitatem et liberationem,
postea vero constanter Ludovico adhaerit, unde et una cum
ipso à Capa anathemate percussa fuit, Monachosque offi-
cia Divina juxta Summi Pontificis mandatum publice
celebrare detractantes an. 1328. civiter urbe expulit. An.
1372. Eberhardus Comes Württembergensis Ulmam proelio
devicit Ulmamque obtinuit, quam tamen illico deseruit.

Anno 1522. Lutheranismum adoptavit, et an. 1531. Do-
minicanorum, S. S. Minorum de observantia, qui Con-
ventualibus successerant, et aliquot Sanctimonialium Gens-
bia suppressit: remansere tamen Canonici Regulares
S. Augustini Wengenses dicti, necnon Domicilium Eques-
tris Ordinis Teutonicorum, uti vocant, militum, quod in eo-
rum adhuc perstat, quemadmodum et memoratorum Canoni-
corum Regularium Cenobium; ad quorum Ecclesias rei
divina frequentanda gratia liber patet aditus incolis, pere-
grinis, et peregrinis cujuscunque status et conditionis Catholi-
cis Ulmam petentibus. P. Inter Tempula Ulmae exis-
tentia præcipue celebratur illud, quod majus seu principale
dicitur, quod tum quoad longitudinem tum altitudinem
et latitudinem omnia Germanica Tempula superare quidam
autumant.

In bello, quod sæculo XVI. Carolus V. Imperatorem et Pro-
testantes viguit, Ubs hæc se eidem subicere debuit, usque
in ea publicorum negotiorum causa an. 1548. à die 25. Ja-
nuarii usque ad 4. diem Martii commoratus est, ac Domi-
nicorum Templum à Sodibus repurgatum et ritu Ca-
tholico reconciliatum pro auscultando Officio Divino
sibi delegit usurpandum. Senatium Ulmensem
constituerunt 24. Patricii, et 17. plebei ex Tribubus ad-
lecti viri. Ulma ab aliquibus Suevia Metropolis
nuncupatur.

7° Elchingum s: Elchingon: | celeberrimum et Imperi-
ale Monasterium Benedictinum in monte locoque amoe-

no ad sinistram Danubii ripam, qui ibidem ponte jungitur, situm
 sub quo est ejusdem locum nominis Oppidum, miliaria ad Euro-
 Aquilonem ab Ulmâ. Olim à vicinis querceto, vel quod montem,
 in quo positum est, quercetum tenebat, *Querschingon* dicitur, quod
 quædam quædamque *Quersching* lingua Teutonice *Querschingon* dicitur,
 cuius quippe quercum et *Alingon* veteri Germanico idio-
 mata *Sylvam* significat; ex quo nomine postmodum *Quers-
 chingon* ac demum *Elchingon* factum est, quod latine *Elchingon*
Elchingon redditum fuit. *Elchingon* ergo mons fuit quæ-
 retibus contectus, quibus *Querschingon* cui, is excipis, Castrum in-
 edificatum est pædonum latibulum, quod, deturbatis pædoni-
 bus injustis illius possessioribus, Dux Sueria sibi asseruerunt:
 ab eis deinde ad Conradum Saxonie Duxem per conjugem suam
 Luicam Sueria Ducisam et Conradi III. Imperatoris sororem
 peruenit, qui illud an. 1128. in Monasterium convertit, quod
 Castrum nomine retento *Elchingense* vocatum Benedictinis mes-
 tendum tradidit. Cum vero paucis post annis incendio misere
 perisset, tum an. 1142. Albertus Comes de Ravenstein Sueria
 Regulus illud demò restauravit. At ubi successu temporis
 Religio S. Benedicti ubique langueret, et ipsa in *Elchingensi* (ca-
 nobio) deficere coepit, ipsaque penè dilapsam est Monachis ad
 eas redactis incitas, ut non haberent qui vitam sustentarent,
 calamitatem auxit postis, qua circa an. 1346. per Germaniam
 dire grassata est, necnon Urbes, Oppida, Castra et Villas non modo,
 sed et Monasteria habitatoribus solavit, quo infestissimo etiam
 conceptum fuit hoc Coenobium adeo, ut unicus duntaxat in eo re-
 manserit Monachus, qui simul et Abbas fuit. Tandem circa an-
 num 1412. velut reviviscere coepit, adferentique Abbas et Reli-
 giosi, qui officia divina celebrabant quidem, necdum tamen omnino
 ad iusta S. Benedicti institutum mores vitamque componebant,
 ac primum an. 1450. in illud penitus reduta fuit Monastica
 disciplina regularisque observantia, qua etiamnum adhuc in
 illo mirum in modum viget.

Anno 1546. in bello, quod Carolus V. Imperatorem inter et Ger-
 mania Protestantes gerbatur, Ulmensis Sic S. Galo lava Mo-
 nasterium *Elchingense* incendit ac penitus deleverunt, in
 qua calamitate insignis Bibliotheca, monumenta, et Templi
 ornamenta perierunt, nihilque mansit integrum. Sed subju-
 gata ab eodem Imperatore Sueria Monachi Coenobium suum
 receperunt, atque successu temporis demò instauratum fuit, et in
 cum, quo adhuc nobiliter floret, splendorem perductum est. In
 30. annorum bello multa quoque adversa pestulere Monachi *El-
 chingenses*.

Sectio IV.
 De Ducatu Wirtembergio.

Ducatus Wirtembergensis seu Wirtembergicus (Saxo-
 hzogtſum Württemberg seu Wirttemberg) præpotens et am-
 plius, confinis est ad orientem Principatui Thuringensi, Pala-

uificat
 tim, in
 gon: Heli
 nuda
 t dno
 as long
 an Oppi
 Ulma.
 te posita
 lei-
 diani
 entia
 Mied,
 et amos
 em idem
 in huda
 yperii
 raigue
 onem,
 acum
 e offi-
 ic
 an.
 alio
 it.
 Do-
 man-
 Sos-
 104
 ves-
 mo-
 on-
 rei
 sco-
 tholi-
 cas
 ale
 non
 uiam
 et Bro-
 ; isque
 25. Ja-
 e Domi-
 ntu Ca-
 o Divis
 nesen
 bus ad-
 polis
 impo-
 que ama